# ISTORIA ŞI CULTURA GERMANILOR BUCOVINENI. BUCOVINA – EXEMPLU EUROPEAN DE CONVIEŢUIRE INTERETNICĂ*

ACAD. RADU GRIGOROVICI

**Keywords**: the annexation of the North of Moldova, Bukovina, history, culture, Germans, ethnic cohabitation.

## The history and culture of German BuKovineans. Bukovina – European example of interethnic coexistence

(*Abstract*)**

The author undertakes a historical presentation of the events related to the annexation of the North of Moldova (later Bukovina) by the Austrian Empire, with references concerning the Germans from Bukovina who were colonized in the province. One first stage in organising this process was recommended by the general Spleny, who suggested, among other, the establishment of German-Vlach schools, of some medium ,,Latin" schools at Cernauti and Suceava, of a seminary at Radauti. The second influx consisted in the emigration of the peasants and craftsmen from South-East Germany, the miners from Zips (Slovakia today), the town dwellers, the clerks and the teachers from Lemberg. The author further follows up the role of the Germans from Bukovina in provincial life, the German-Romanian relations on cultural realm, the political activity, their situation after The Union of the province with Romania, their repatriation after the outbreak of the Second World War.

Doamnelor şi Domnilor,

Simplul fapt că un fizician român de 85 de ani va conferenţia în faţa dumneavoastră despre *Istoria şi cultura germanilor bucovineni. Bucovina – exemplu european de convieţuire interetnică* trebuie să dea de gândit. Se vede că cei din generaţia mea, care mai trăiesc în Germania, sunt prea şubrezi, iar a face rost din Bucovina – din Nordul ucrainean ori din Sudul românesc – de un german de vârsta şi cu experienţa mea, nu este treabă uşoară. Când domnii prof. Johannes

---

* Radu Grigorovici, *Prelegere* susţinută la Seminarul ,,Besiedlung und Deutsche in Südosteuropa" [Germanii şi colonizarea lor în Europa de Sud-Est], organizat de Organizaţia de Femei a Uniunii Expulzaţilor, Bonn, 28–30 octombrie 1996.

** Traducere: Ana-Gabriela Drahta.

*Analele Bucovinei*, **XVIII**, *1* (36), p. – , Bucureşti, 2011

**BDD-A32565 © 2011 Institutul „Bucovina" al Academiei Române**
**Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:32 UTC)**

Hample şi dr. Ortfried Kotzian au editat în anul 1991, în cadrul Institutului Bucovina din Augsburg, un catalog destul de cuprinzător de expoziţie împreună cu o documentaţie de călătorie despre *Bucovina, regiune uitată a Europei*, l-au intitulat *Căutarea urmelor în viitor*. Tălmăcirea acestui titlu cam misterios, precum şi încercarea de a răspunde cât se poate de bine întrebărilor ce decurg din acesta vor constitui cadrul de bază pentru prelegerea mea.

Au trecut cam 220 de ani de când, după un război devastator care a durat mai mulţi ani, expansiunea Imperiului ţarist, dinspre Nord către strâmtoarea Mării Negre, unde se afla vechiul Bizanţ şi Istambulul, capitala turcească, se apropia de sfârşit. Austria habsburgică, care urmărea acelaşi ţel final, păstrase o neutralitate binevoitoare, esenţială pentru Turcia, fără să intervină direct în război, era însă pregătită să pună mâna pe cale paşnică pe un teritoriu şi totodată să se furişeze către Istambul. Celor două tinere mari puteri le stătea în cale întâi de toate Principatul Moldova. Cum nu venea în vedere aplicarea cunoscutului principiu austriac de cucerire prin căsătorii potrivit aranjate – *alii bella ferunt, tu felix Austria nube* – Viena recurge la mituirea atât a vizirilor importanţi de la Înalta Poartă, cât şi a comandantului rus, generalul Rumianţev. Suma şi cadourile se cunosc cu exactitate. Trupele austriece conduse de generalul Gabriel von Splény ocupă capătul de nord-vest al Principatului Moldova, aflat sub suzeranitate turcească şi condus de un domn de origine greacă, deşi, conform convenţiilor, Înalta Poartă ar fi trebuit să apere integritatea Moldovei şi în ciuda faptului că principele moldav protestase energic, fapt pentru care un comando turc – cum am spune astăzi – l-a ucis mişeleşte la Iaşi, capitala ţării sale.

Teritoriul de abia 10 000 km$^2$, botezat Bucovina după numele german al pădurilor sale de fag, urma să îndeplinească, conform documentelor, două scopuri principale:

1. Să lege Galiţia, dobândită abia cu trei ani în urmă, după prima împărţire a Poloniei, de Principatul Transilvaniei cucerit mai înainte. Acesta era planul împărătesei Maria Theresia şi a fiului, respectiv coregentul său Iosif al II-lea, care a şi fost pus curând în aplicare.

2. Cancelarul imperial Kaunitz remarcă, cu viziunea sa asupra unui viitor îndepărtat, că Austria are acum în mână cheia spre Moldova. O privire asupra hărţii arată că o Moldovă austriacă ar fi închis în acea vreme accesul Rusiei spre Bosfor. La asta nu s-a mai ajuns însă.

Atât despre politica înaltă.

Dar cum au apărut germanii bucovineni în acest plan?

Cu două secole şi jumătate înaintea acestor evenimente din ultimul pătrar al secolului al XVIII-lea, fostul secretar de stat florentin Machiavelli îl sfătuia pe prezumtivul unificator al Italiei, prinţul Cesare Borgia, într-o carte intitulată *Il Principe*, cum ar trebui să procedeze, dacă ar cuceri şi ar dori să şi păstreze o provincie prietenoasă faţă de propria sa ţară, provincie în care se vorbeşte însă altă limbă, în care domnesc alte obiceiuri, altă orânduire sau credinţă decât în propria

BDD-A32565 © 2011 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:32 UTC)

ţară: ori ar trebui stârpită sau deportată populaţia locală, ori, mai blând, introduse din populaţia propriei ţări colonii, nu prea numeroase. Acestea l-ar informa pe prinţ despre toate frământările. Prinţul ar mai trebui să se alieze cu minorităţile, împotriva majorităţii băştinaşe. În ori ce caz, o ocupaţie militară permanentă ar fi mult mai costisitoare şi ar stârni ostilitate.

Prima soluţie fusese aplicată cu succes de babilonieni în Israel şi de puritanii englezi în America de Nord.

Soluţia a doua, mai omenoasă, este tipică pentru Bucovina şi în general pentru Austria. Un prim val de germani se aşezase în Transilvania imediat după slăbirea migraţiunii popoarelor, după cum aţi auzit într-o conferinţă anterioară. A urmat, la începutul secolului al XVIII-lea, un al doilea val de imigrare, după ce Austria respinsese pe turci de-a lungul Dunării şi cucerise Principatul Transilvaniei, val care a pătruns până în Banat şi la graniţa de nord-vest a Transilvaniei, la Satul Mare (Deutsch-Sathmar). Însuşirea unei părţi a Nordului Moldovei sau *Acquirirung* – după cum corect se exprimă generalul Splény în a sa *Descriere a Bucovinei* din anul 1775 – a provocat o măsură asemănătoare din partea împăratului liberal Iosif al II-lea, deşi acesta, ca şef al unui stat imperialist agresiv, trebuia să procedeze totodată şi machiavelic. Ca urmare, a avut loc în scurt timp o colonizare germană limitată, germanii din Bucovina neatingând niciodată mai mult de zece procente din populaţie.

Cât de puternic a fost imboldul germanilor spre emigrare în întreaga lume şi în special în Europa de Est, mi-a devenit clar pentru prima dată în momentul în care mi-am cumpărat, în 1928, *Lexiconul geografic Meyer* abia apărut. Ultima hartă marca prin pete sau puncte roşii răspândirea germanilor în străinătate. Ca să vorbim numai de Europa de Sud-Est şi de Est, există suprafeţe mai mari în sudul Ungariei, în Batschka, în Banat, în sudul şi nord-estul Transilvaniei, în sudul Basarabiei, la nord de Odessa, în Crimeea, la nord de Marea de Azov, pe Volga, în jurul Saratovului, în Republica Germanilor de pe Volga. Toate celelalte regiuni, inclusiv abia perceptibila Bucovină, reprezintă numai puncte sau suprafeţe foarte mici.

Se punea în special problema cum ar putea fi administrată în stil vestic-austriac o populaţie necatolică românească – vorbitoare de valahă, cum se spunea atunci –pentru a linişti şi stabiliza populaţia rurală, pentru a moderniza şi rentabiliza agricultura şi creşterea vitelor, a stimula industria, meşteşugurile şi comerţul, totul spre folosul Ärar-ului, adică a finanţelor de stat. Premisa pentru toate acestea era posibilitatea de a se înţelege cu notabilităţile locale şi eventual cu întreaga populaţie. Dintre aceştia însă, numai evreii galiţieni vorbeau un idiom inteligibil cel puţin parţial germanilor.

În *Memoriul* său către Curtea de la Viena, generalul Splény recomandă o durată mare a administraţiei militare, în care adaptarea populaţiei la regimul austriac să se facă treptat. Pentru comunicarea cu populaţia şi cu boierii moldoveni recomandă să fie angajaţi translatori valahi. Biserica greco-orientală, la care

BDD-A32565 © 2011 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:32 UTC)

populaţia ţine în mod fanatic, să fie sprijinită. Terenurile enorme ale mănăstirilor ortodoxe româneşti desfiinţate să fie comasate într-un Fond Religionar, care să aparţină bisericii, dar să fie administrat de stat, iar veniturile sale să fie folosite pentru întreţinerea clerului ortodox şi pentru înfiinţarea şi întreţinerea unor şcoli germano-valahe de citire, scriere şi socotit. Acestea din urmă erau necesare pentru „a educa oameni care să fie folosiţi în timp la tot felul de servicii" – cum scrie chiar Splény. El prevedea şi înfiinţarea unor şcoli medii „latine" la Cernăuţi şi Suceava, vechea capitală a Moldovei, a unui Seminar Teologic la Rădăuţi, pentru educarea unor preoţi şi învăţători cu bune maniere, precum şi a unui internat la Cernăuţi pentru 12 copii de boieri şi mazili (adică din familii ale nobilimii şi micii nobilimi româneşti), ,,sub supravegherea unui călugăr ortodox, în care băieţii să poată învăţa mai ales limba germană".

Astfel a reunit Splény, într-un sistem aparent unitar, principiul de colonizare a lui Machiavelli cu ideile liberale ale lui Iosif al II-lea, întrucât au fost promise atât toleranţă religioasă şi neobişnuit de multe drepturi evreilor, cât şi garantarea scutirii de serviciul militar pe mulţi ani pentru locuitori. Şi astfel, la şapte ani după încorporarea Bucovinei, în ţara relativ slab locuită a început să curgă un fluviu necontrolat de imigranţi: români, unguri reformaţi din Moldova şi Transilvania, iobagi ucraineni, care fugeau de exploatarea neomenoasă de pe moşiile nobililor polonezi, evrei galiţieni, polonezi din teritoriile ocupate de ruşi, ruşi persecutaţi religios (lipoveni), armeni etc.

Al doilea aflux, în general organizat, consta din acei oameni, pe ai căror descendenţi îi numim astăzi germani bucovineni. De ce, când, cum şi de unde veneau şi din ce categorii sociale făceau aceştia parte? Cum au fost ei încadraţi în structura existentă până în acel moment a statului moldovean, fără a o modifica brusc şi radical? De aceste întrebări vreau să mă ocup pe scurt în cele ce urmează.

În *Caietul 13* al revistei ,,Kulturelle Arbeitshefte" din 1986/1989 editat de Uniunea Expulzaţilor, Irma Bornemann rezumă faptele descrise altundeva amănunţit.

Este vorba în primul rând de ţărani şi meseriaşi din Germania de sud-est, care, din cauza nevoilor economice şi a suprapopulării au putut fi lesne determinaţi să-şi caute o nouă patrie. Ţăranii români şi ruteni, adică vest-ucraineni, constituiau majoritatea zdrobitoare a locuitorilor băştinaşi. Un număr însemnat de ţărani români erau proprietari de pământ, cu drept ereditar, în baza unor documente vechi. Fiind imigranţi sau refugiaţi, majoritatea ucrainenilor nu dispunea de proprietate şi era folosită ca forţă de muncă ieftină pe moşiile boierilor şi ale mănăstirilor, la fel ca ţăranii români fără avere, foarte mobili, care erau în permanentă căutare de condiţii mai bune de lucru.

Se susţine adesea că în Bucovina, înainte de 1775, nu existau meseriaşi. S-a stabilit însă, pe baza unui recensământ făcut de stăpânirea moldovenească în 1774, că exista un număr suficient de meseriaşi, cât să acopere nevoile populaţiei locale. Aceste nevoi constau însă în cojoace şi nu paltoane, în opinci şi cizme şi nu pantofi

BDD-A32565 © 2011 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:32 UTC)

cu şiret, în căciuli de blană şi pălării mari din pâslă, nu pălării orăşeneşti, în stofe de lână grosolane, bătute la piuă, pentru haine de iarnă şi nu în stofe fine, în îmbrăcăminte confecţionată din ţesături de in sau cânepă, cultivate de ei şi ţesute în casă ş.a.m.d. De aceea, meseriaşii germani au umplut un gol ce nu exista practic înainte de ocupaţie.

Rolul ţăranilor germani era să convingă pe ţăranul local că folosind metode ce nu-i sunt încă cunoscute, poate duce o viaţă stabilă, mai bogată şi mai civilizată şi de asemenea că poate avea rezultate mai bune atât în creşterea vitelor cât şi a cailor. Succesul a fost deplin, în special la ţăranii ne clăcaşi, întrucât familiilor de ţărani cu putere de muncă, le-au fost împărţite, cu drept de moştenire, pământurile rezultate din cumpărarea de către stat a moşiilor rămase în Bucovina de pe urma boierilor trăitori în Moldova. Faptul a dus la înmulţirea acestor familii. La pragul dintre secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea, la două familii de ţărani bucovineni reveneau în medie peste trei vaci, iar în regiunea Câmpulungului se ajungea până la 7,5 vaci. În schimb, în regiunea din jurul Rădăuţilor era răspândită creşterea cailor. Aici, ţăranii germani constituiau procentul cel mai ridicat din populaţie. Nu trebuie să uităm că în vremea aceea herghelia armatei echivala cu fabricile actuale de tancuri. Schimbul de experienţă n-a fost însă complet unilateral. Calul indigen, aşa-numitul cal huţul, mic dar puternic şi mulţumindu-se cu puţin, cu pasul său sigur pe cărări abrupte şi pietroase, s-a dovedit util pentru vânătorii de munte cu divizia lor de mitraliere. Numai puţini ţărani aveau însă o căruţă cu doi cai; un asemenea atelaj revenea cam la cinci familii. În privinţa creşterii oilor însă, românii şi huţulii erau cei mai experimentaţi. Toate aceste aşa-numite colonii şvăbeşti au fost împerecheate în mod intenţionat exclusiv cu sate româneşti preexistente şi păstrau numele acestora, adăugând prefixul „Deutsch" cum ar fi „Deutsch – Frătăuţi" sau „Deutsch – Terebleşti". Pământul necesar provenea tot din terenurile cumpărate de la moşierii moldoveni absenţi, precum şi din cele ale mănăstirilor desfiinţate între timp. Adesea, ca de exemplu la Ilişeşti, rămânea pentru mai mult sau mai puţin timp, un singur sat, cu două şcoli şi două biserici.

Câtă importanţă acordau acestor colonii guvernul austriac şi împăraţii Iosif al II-lea, Leopold al II-lea şi Franz al II-lea, rezultă din costurile considerabile plătite în medie pentru aşezarea unei familii de ţărani. Acestea se ridicau la însemnata sumă de 1 000 de guldeni. Numărul familiilor de ţărani germani care s-au aşezat în Bucovina în primii 30 de ani după 1782, poate fi apreciat la 3.000–4. 000. Costurile pentru stat s-au ridicat deci la 3–4 milioane de guldeni.

Spre comparaţie, cumpărarea tuturor moşiilor boierilor rămaşi în Moldova a costat numai circa două milioane de guldeni.

Rămâne un mister de ce, cu foarte puţine excepţii, şi anume în cazul a patru aşezări germane de după 1850, toate celelalte se aflau în zona vorbitoare de limbă română din Bucovina, după cum arată profesorul Lang pe o hartă ridicată înainte de 1940, pe baza datelor oficiale româneşti. S-ar putea ca acest fapt să-l fi făcut pe Hitler să cedeze cu inima uşoară Uniunii Sovietice Bucovina nordică – împreună

BDD-A32565 © 2011 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:32 UTC)

cu capitala sa Cernăuţi locuită de un număr mare de evrei – chiar împotriva clauzelor protocolului secret al Pactului Ribbentrop-Molotov.

Cea de a doua categorie de imigranţi germani se baza mai degrabă pe iniţiativa privată a industriaşilor. Au fost mai întâi minerii din Zips, din Slovacia de astăzi, care după 500–600 de ani luau drumul pribegiei pentru a doua oară, pentru a căuta la Iacobeni fier şi în special mangan. Ei au întemeiat alte mine, furnale şi aşezări, sub antrepriza marilor întreprinderi ale lui Anton von Manz, nu numai pe valea Bistriţei Aurii, ci şi pe văile Moldova şi Suha. Aşezările se numesc acum atât Iacobeni, Pojorâta, Vama, Bucşoaia şi Stulpicani, cât şi Mariensee, Luisental, Freudental şi Eisenau. Rezervele limitate de minereu şi proasta gospodărire a urmaşilor lui Anton Manz au dus la dispariţia întreprinderii, în ciuda sprijinului acordat de stat. La fel s-a întâmplat cu cuptoarele de sticlă, pentru a căror funcţionare era nevoie atât de sticlari cât şi de muncitori forestieri. Acestea au apărut în văile superioare ale Siretului şi Sucevei, precum şi ale afluenţilor lor, dar au dispărut de cele mai multe ori după câteva zeci de ani. În toate aceste cazuri, locuitorii acestor aşezări – cunoscute de obicei sub ambele denumiri, româneşti şi germane – au reuşit să-şi schimbe meseria, fiind capabili şi harnici, şi astfel să câştige lupta pentru existenţă. O parte a emigrat în America. În anul 1928, când părinţii mei au vrut să-şi construiască o casă în cartierul de vile din Cernăuţi, pe Sturmwiese, au acceptat oferta unei echipe din Fürstental, sat fondat în 1802, lângă Sucevița, de germani din Boemia şi care aproviziona cu lemn sticlăria Karlberg, de lângă Putna. Numele satului de lângă Sucevița reprezenta traducerea denumirii de Voievodeasa. A fost vizitat de urmaşul tronului, Rudolf, şi monumentul ridicat în amintirea sa mai există încă la marginea şoselei. Casa oferită părinţilor mei era ridicată în sat, din lemn prelucrat, era apoi demontată rapid, transportată şi aşezată la Cernăuţi, cu toate instalaţiile necesare. Mai stă şi astăzi pe vechiul ei loc; a mai căzut tencuiala pe ici pe colo, iar pe acoperiş creşte muşchi. Nu ştiu cine locuieşte în ea. La Fürstental nu mai există comunitate germană, iar cimitirul german de acolo este părăsit. Se pare însă că eu am ajuns prea devreme în căutarea urmelor din viitor. Alte sate de ţărani germani din Boemia s-au mai format în regiunea Rădăuţilor şi a Gurii Humorului. În 1850 acţiunea de colonizare era ca şi terminată.

Cea de-a treia categorie de colonişti germani consta din orăşeni: funcţionari şi dascăli. Funcţionarii aparţineau de filiala galiţiană din Lemberg, înfiinţată în 1786, care administra Bucovina. Privitor la apartenenţa etnică şi la calitatea funcţionarilor care administrau Bucovina domneşte, mai ales la istoricii germani, o tăcere discretă. Publicarea în original a lucrării *Scurte observaţii privind Bucovina*, scrisă în 1803, de mână, în limba germană, de consilierul împărătesc-regesc al ţării (k. k. Landrat) la Lemberg, Ioan Budai-Deleanu, o datorăm în primul rând istoricului bucovinean Ion Nistor, în anul 1915, precum şi lui Adolf Armbruster în anul 1993, în al doilea volum al selecţiei de contribuţii la istoria Bucovinei intitulat *De la stema Moldovei la vulturul Bicefal*. Manuscrisul a luat naştere ca urmare a unor cercetări privind situaţia din administraţia civilă şi religioasă a Bucovinei,

BDD-A32565 © 2011 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:32 UTC)

desfăşurate pe parcursul multor ani. Nici aici nu au putut fi identificate decât puţine persoane importante şi naţionalitatea lor, totuşi etniile prezente sunt enumerate şi caracterizate diferenţiat. Acestea sunt, în ordine: moldovenii (mai mult de patru pagini), rusniacii (adică ucrainenii, opt rânduri), evreii (o pagină), armenii (o jumătate de pagină), grecii (o jumătate de pagină), lipovenii (adică ruşi nesupuşi, trei pagini), germanii (trei rânduri), ungurii (şapte rânduri) şi ţiganii (o pagină).

Textul referitor la germani sună astfel: „În afară de colonişti şi funcţionarii împărăteşti-regeşti (î. r.), nu se află prea mulţi germani în Bucovina; ei sunt în special meseriaşi şi profesionişti, stau însă mai mult în oraşe ca Cernăuţi, Suceava şi Siret". Cât priveşte descrierea funcţionărimii î. r., aceasta este zugrăvită, după părerea lui Ion Nistor, care nu era tocmai un prieten al germanilor, „în culorile cele mai sumbre". Budai-Deleanu arată că în principiu reforma administraţiei şi a justiţiei ar fi corectă, în practică însă, conform cuvintelor sale „pare că soarta Bucovinei este să vadă în fruntea sa tot ce este mai incapabil, imoral şi îndreptat spre interes personal, din întreaga Monarhie, şi că aceşti domni [....] pun preţ numai pe împănarea propriei pungi" şi pentru aceasta „ocărăsc încontinuu acest sărman popor, care a pus de fapt bazele fericirii lor temporare vremelnice; îi numeşte barbari, semi oameni, otaliţi etc.". Sună de parcă Budai-Deleanu ar fi prevăzut existenţa lui Karl Emil Franzos. Situaţia posturilor de jurişti, o apreciază în mod similar: „Din nefericire, aceste posturi [....] au fost ocupate de cei mai bizari oameni. Persoane fără valoare, oameni de nimic, beţivi, calfe de tâmplari, ba chiar şi lachei sunt trimişi şi angajaţi în Bucovina ca prezidenţi, asesori, cancelişti etc.".

Trebuie subliniat că printre barbari, semi oameni şi judecători bizari, se numărau oameni de la ţară şi orăşeni de toate naţionalităţile şi chiar înaltul cler ortodox, indiferent dacă sârbesc sau românesc, este prezentat ca fiind la fel de corupt şi încrezut.

De la Lemberg i se puneau beţe în roate chiar şi bine începutei reforme şcolare, cu numărul ei tot mai mare de şcoli elementare şi medii, în care germana, ca limbă de stat, era sau limbă de învăţământ sau limbă obligatorie. În nenumărate şcoli conducerea a fost predată Consistoriului catolic din Lemberg, limba germană a fost înlocuită cu cea poloneză. Dascălii de origine română, proveniţi din nou înfiinţatele Şcoli pentru formarea profesorilor, au rămas fără lucru şi făceau carieră în Moldova ca profesori de germană. Numărul de copii ce frecventau şcolile primare a scăzut, multe şcoli au fost închise, şi numai seminarul teologic grecesc-neunit a rămas neatins şi cu limba de predare română, ca urmare a poziţiei puternice a Bisericii ortodoxe. Sub Metternich, politica era îngheţată, ca urmare, şi dezvoltarea industriei şi a comerţului.

Revoluţia din martie 1848 a modificat din temelie situaţia. Opt ţărani, români şi ucraineni, au fost aleşi, simultan cu directorul Gimnaziului „latin" Anton Kral, ca reprezentanţi ai Bucovinei în Parlamentul şi Constituanta de la Kremsier. Ţăranul din Voitinel care stăpânea întrucâtva limba germană, Mihai Bodnar, a adus neîntrerupt în Parlament, în 1849, cereri şi propuneri comune ale satelor româneşti

BDD-A32565 © 2011 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:32 UTC)

şi germane, în care era vorba, între altele, de împiedicarea sau limitarea valului de imigrări din Galiţia, precum şi de ridicarea Gimnaziului latin din Cernăuţi la rangul unei Universităţi „de limbă romanică"; o propunere asemănătoare deşi mai puţin precisă din partea germană a venit de la juristul şi poetul Viktor Umlauff von Frankwell.

Ca în multe alte locuri, Revoluţia de la 1848 s-a desfăşurat în Bucovina nu numai paşnic, dar în acelaşi timp în mod contradictoriu. Pe de o parte, a oferit românilor şi germanilor din toate păturile sociale prima ocazie de a prezenta o poziţie comună într-un *Program* alcătuit pe 20 mai, la Cernăuţi, de delegaţii acestor două naţionalităţi. Prima dintre cele 12 „doleanţe" suna aşa: „Separarea Bucovinei de Galiţia şi declararea ei drept Stat imperial ereditar autonom (Kronland)". Programul i-a fost prezentat împăratului Ferdinand care se afla la Olmütz, de către episcopul ortodox Eugen Hacman, şi a fost considerat mult timp drept program politic al românilor şi al germanilor progresişti. Deputaţii ucraineni ai Bucovinei luptau însă pentru păstrarea Bucovinei în uniunea cu Galiţia.

Scurt timp după aceea, trupele ruseşti au traversat Bucovina pentru a apăra, în Transilvania, regimul despotic de la Viena de revoluţionarii unguri, cărora nu li se asociaseră însă rebelii români. Între timp, familia de boieri români Hurmuzachi găzduia pe moşia sa de la Cernauca, lucrată de ţărani ucraineni imigraţi, pe tinerii revoluţionari, fii de boieri, fugari refugiaţi din Moldova, unde se opuseseră stăpânirii despotice a domnului Mihail Şuţu, şi care făureau aici noile lor planuri.

Asupra atmosferei acelor timpuri se pronunţă un istoric modern, pe baza unui concert a lui Liszt ce a avut loc la Cernăuţi în 1847 şi a unei lucrări postume a lui Viktor Umlauff referitoare la un proiect privind o mare Uniune a statelor central europene, cu centrul la Viena, afirmând că nicăieri nu se impune atât de clar ca în Bucovina „viziunea Statelor Unite ale Europei Centrale – citeşte monarhia Habsburgică lărgită. Conform aceluiaşi autor, comportarea înţeleaptă a guvernului austriac ar fi transformat Bucovina, încă de la sfârşitul secolului al XVIII-lea, într-o ţărişoară model, pătrunsă de spiritul toleranţei şi al ordinii moderne de drept (Europa Austriei Mari *versus* Europa Centrală!).

Să examinăm ceva mai temeinic acest complex de întrebări. Cum stăteau lucrurile cu ordinea modernă de drept în anii '75 am văzut. Citarea unui singur caz de eliberare a unui hoţ de cai român, a cărui vinovăţie nu a fost stabilită, nu este nici dovadă pentru o bună ordine de drept , nici pentru neutralitate etnică. Pentru toleranţa spontană a populaţiei băştinaşe – fără ca austriecii înţelepţi să fi contribuit cu ceva la aceasta – găsim la acelaşi autor următoarea dovadă: „În 1788 s-a putut renunţa în Bucovina la o nouă publicare a legilor toleranţei, deoarece acolo populaţia era lipsită de orice intoleranţă", după cum scrie cuvânt cu cuvânt în Arhivele din Viena ale actelor Cancelariei Curţii în Galiţia.

Între 1849 şi 1862, când Bucovina se apropia tot mai mult de statutul unei Ţări imperiale ereditare cu rang de Ducat, şi cu atât mai mult după 1862, când acest proces se încheiase, au început să sporească continuu extinderea şi culturalizarea

BDD-A32565 © 2011 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:32 UTC)

oraşelor, dezvoltarea învăţământului şi a justiţiei, extinderea unei reţele de stat şi private de căi ferate. Costurile acestei dezvoltări pozitive au fost acoperite de mărirea productivităţii agriculturii şi a creşterii vitelor, precum şi prin contribuţiile deloc neglijabile ale Fondului religionar greco-oriental. Totodată, nu pot fi apreciate îndeajuns rolul pozitiv al ţăranilor germani şi setea de învăţătură a vecinilor lor români proaspăt eliberaţi de iobăgie.

Între timp, datorită organizării culturale realizată în special de boierii fideli împăratului, românilor tineri le devenise clar un fapt, care a fost definit pe scurt şi limpede abia nu demult, de un român trăitor în Bremen, Viorel Roman: ,,Domnia culturii şi a averii din Austro-Ungaria se deosebeşte fundamental de domnia militarismului şi a birocraţiei din Prusia. În Prusia te puteai afirma şi fără cultură sau avere, în Austro-Ungaria nu. Acest fapt n-a motivat numai setea de cultură a românilor, dar a fost şi prilejul unor neînţelegeri între Viena şi Berlin în evaluarea problemei româneşti transilvănene".

În special la românii tineri, s-a dezvoltat o dorinţă tot mai puternică de formare în şcoli medii şi mai târziu la Universitatea cernăuţeană, de limbă germană. La baza înfiinţării ei în 1875, a stat un compromis şi a fost rodul străduaniilor comune ale parlamentarilor germani şi români de la Viena, evitând crearea unei universităţi cu limbă de predare slavă, susţinută de deputaţii ucraineni. La începutul secolului al XX-lea, corupţia în Bucovina era ca şi eradicată, şi se purtase de asemenea de grijă, la nivel inferior şi mediu, învăţământului în limbile băştinaşe ale ţării, româna şi ruteana. Germana devenise în general limba de comunicare pentru intelectuali, autorităţi şi parţial pentru oamenii obişnuiţi. Cel mai mare folos îl aveau din asta cei ce studiau, indiferent de naţionalitate, cărora germana le-a uşurat accesul la cultura vest europeană, deşi învăţarea ei nu le venea deloc uşor (în Monarhie, germana bucovineană nu prea avea renume bun). Acelaşi avantaj îl avea în special populaţia evreiască, care folosea cel mai ades idişul, adică un jargon amestecat cu elemente ebraice şi slave, motiv pentru care figurau în statistici ca germani de confesiune izraelită.

Cele expuse de mine aici în puţine minute au umplut volume întregi. Iar dacă urmărim cu exactitate evenimentele, putem constata că majoritatea lucrurilor au fost realizate din iniţiativa şi cu contribuţia financiară a bucovinenilor de toate naţionalităţile, fiind vorba în special de germani progresişti, adesea nu băştinaşi, ci ajunşi cumva în Bucovina.

Măsurile care erau la început deosebit de progresiste deveniseră, datorită dezvoltării politice a Europei, ceva de la sine înţeles. Pe lângă aceasta, în politica europeană, naţionalismul se dezvolta deosebit de repede, sud-estul se elibera tot mai mult de stăpânirea Imperiului Otoman, romantismul, cu înalta sa preţuire a trecutului şi a artei populare, punea sub semnul întrebării aroganţa culturilor avansate (Hochkultur) iar toleranţa supraetnică începuse să sufere din această cauză. Pur şi simplu, timpul nu stătea în loc.

BDD-A32565 © 2011 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:32 UTC)

Cernăuţiul devenise o mică Vienă, cu cafenele, cu un teatru de stat de limbă germană, construit de arhitecţii Fellner şi Helmer, cu Societatea muzicală a cehilor Hřimaly, tatăl şi fiul, care avea o orhestră şi solişti, prezenta spectacole invitate de la Burgtheater din Viena, un concert cu Fr. Liszt, precum şi evenimente distractive. Toate acestea adunau ca spectatori nu numai populaţia germană relativ puţin numeroasă a oraşului, ci şi elementele vorbitoare de germană ale altor naţionalităţi, în special evreii emancipaţi, etnia care în 1910 reprezenta peste 30% din populaţia Cernăuţiului, dar şi români sau ucraineni cultivaţi, şi alţii. [Cernăuţiul ca Mică Vienă, precum Bucureştiul – micul Paris.]

Românilor şi ucrainenilor le era desigur mai greu. Nu aveau acces complet la teatrul german, şi nici teatru propriu, nici public atât de numeros, aveau în schimb coruri, reprezentaţii de teatru şi de operetă cu autori proprii şi chiar compozitori bucovineni, case naţionale, asociaţii naţionale culturale, studenţeşti şi sportive. Acest întreg progres liberal ascundea însă apariţia unor tensiuni interne crescânde. Un istoric german recunoaşte că la Universitate existau „tensiuni de tip politic de fapt numai între studenţii români şi evrei, şi ocazional între români şi ucraineni sau ucraineni şi evrei". Aceştia reprezentau însă marea majoritate a studenţilor, astfel că termenul numai dă o falsă impresie. Cel mai puţin cuprinsă de naţionalism era populaţia germană, divizată cultural şi lingvistic. Marea casă naţională neogotică germană de pe Herrengasse era situată destul de departe de centrul oraşului şi a fost deschisă abia în 1910.

Viaţa politică în Bucovina era vie, mai ales în oraşe. Toate naţionalităţile erau divizate în numeroase partide, iar Viena dădea în acest sens cel mai bun exemplu. Guvernele se schimbau des, la fel ca ideologiile pe care le reprezentau. Crizele care apăreau în diferitele landuri, în special interetnice, trebuiau aplanate. Soluţiile propuse erau mereu amânate. Mult apreciatele „compromisuri", aşa-numitele Ausgleich-uri din Moravia şi Bucovina au venit foarte târziu şi au deplasat numai conflictele din sfera interetnică incomodă pentru metropolă, în sfera intra etnică de conflict din interiorul aceleiaşi naţionalităţi, de fapt pe plan electoral. După crearea celui mai complicat sistem electoral din Europa, cu care birocraţia austriacă se mândrea, s-a format o *Dietă a Ţării,* în care se ştia dinainte câte mandate vor reveni fiecărei naţionalităţi, dar care s-a dovedit nefuncţională, în care influenţa stabilizatoare germană şi română scăzuse, şi care nu fusese convocată în ultimii trei ani dinaintea izbucnirii războiului.

Două alte schimbări au influenţat hotărâtor viitorul germanilor bucovineni şi al locuitorilor ţării.

Prima a fost crearea dublei monarhii. Politica ungară faţă de etniile sale, altele decât cea ungară, avea ca scop atât de evident deznaţionalizarea lor, încât guvernul de la Viena a fost pe drept cuvânt făcut răspunzător de aceasta. Elementele săseşti progresiste din Transilvania trecuseră încă de la 1848 de partea românilor, deoarece se vedeau şi ele în pericol de a fi maghiarizate. Pastorul Stephan Ludwig Roth a plătit-o în 1848 cu propria sa viaţă. Legile învăţământului

BDD-A32565 © 2011 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:32 UTC)

emise în 1907 de graful Apponyi i-au confirmat temerile, iar Gyula Andrassy s-a împotrivit şi el, în timpul războiului mondial, saşilor din Transilvania.

Cea de a doua schimbare a fost, în 1859, unirea dintre Moldova şi Ţara Românească. Faptul că în timpul războiului prusaco-austriac şi la numai şapte ani după formarea ei, România îşi alesese ca domn un prinţ prusac, că nou formata armată română s-a afirmat strălucitor, în 1877, în războiul ruso-turc, că ţara devenise atunci independentă şi se ridicase în 1881 la rang de regat, toate arătau că românii, sub o altă dinastie europeană, puteau spera să trăiască independent şi în stil vestic. Toate acestea au slăbit nu numai fidelitatea tineretului român din Bucovina faţă de împărat, ci şi credinţa politicienilor germani ai Ţării ereditare în stabilitatea dublei monarhii.

Ar mai fi de adăugat că Iaşul avea, de ani buni înaintea Cernăuţiului, un Teatru Naţional, construit tot de Fellner şi Helmer, în care se juca şi se cânta nu numai în română, ci şi în franceză şi italiană; că la Iaşi fusese deschisă încă din 1862 o Universitate liber accesibilă, cu predare în limba română şi cu câţiva, puţini, profesori vorbitori de limbi străine, iar la 1860, o nou înfiinţată Academie Română alesese printre membrii săi câţiva intelectuali bucovineni, români, germani şi ucraineni. Nici unul dintre istoricii germani ai Bucovinei nu pomeneşte despre asta. (Cernăuţi *versus* Iaşi).

Toate acestea au apropiat între ei pe germanii şi românii din Bucovina, clătinând însă simpatia românilor pentru Dubla Monarhie. Mulţi dintre germanii (austriecii) importaţi ca profesori universitari din diferite părţi ale Monarhiei se îndrăgostiseră de noua lor patrie, de locuitorii ei, de arta lor populară şi o dovedeau: F. X. Knapp prin peisajele sale, folcloristul Mathias Friedwagner prin uriaşa sa colecţie de 10 000 de poezii şi 2 250 de melodii, care a fost numai parţial publicată în 1940 sub titlul *Cântece populare româneşti din Bucovina. Cântece de dragoste*. Restul colecţiei se află la Biblioteca Academiei Române, a cărui membru corespondent a fost; la rândul său, Raimund Friedrich Kaindl, al cărui nume îl poartă o societate fondată la Stuttgart şi publicaţia ei ,,R. F. Kaindl-Archiv", bucovinean prin naştere, care în tinereţea sa îşi scrijelise numele pe frescele bisericii mănăstirii Suceviţa, a scris însă apoi o istorie a Bucovinei şi a oraşului Cernăuţi, a studiat istoria şi arhitectura huţulilor, şi a apărat ţara împotriva aroganţei şi a defăimării suferite din partea scriitorului Karl Emil Franzos; oamenii de ştiinţă germani-bucovineni, unii de renume mondial, cum ar fi economistul Friedrich Klein Wächter, mort la Cernăuţi, chimistul Ludwig Ernst din Freudental, antropologul Franz Josef Rainer şi exploratorul Deltei Dunării Ludwig Rodewald au fost aleşi membri ai Academiei Române, ultimii doi chiar în anii 1943 şi 1963. Ne gândim însă, înainte de toate, la doi dintre germanii acelor timpuri. Unul este Ernst Rudolf Neubauer, primul care a descoperit geniul lui Eminescu şi a îndrumat talentul poetic al lui Osip Jurij Fedkowitsch pe calea spre propria sa limbă ucraineană şi a condus ani de-a rândul Gimnaziul din Rădăuţi, oraş în care se află, îngrijit şi onorat până în ziua de astăzi, mormântul său. Celălalt este Karl Adolf

BDD-A32565 © 2011 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:32 UTC)

Romstorfer, care la îndemnul arhitectului ceh Josef Hlavka, constructorul Reşedinţei Episcopale din Cernăuţi, ce adăposteşte astăzi Universitatea oraşului, a iniţiat cercetarea ştiinţifică şi restaurarea monumentelor vechi moldoveneşti, realizând-o chiar în mare parte; în 1914 a fost şi el ales membru corespondent al Academiei Române. Printre istoricii cunoscuţi se numără Franz Adolf Wickenhauser, cunoscut de asemenea ca poet şi traducător, precum şi Ferdinand Edler Zieglauer von Blumenthal, amândoi morţi la Cernăuţi.

Atât despre relaţiile germano-române pe tărâm cultural, despre care ar mai fi însă multe de spus.

În domeniul politic, situaţia era diferită. În Camera Deputaţilor, scindarea etnică şi ideologică era avansată. Liberali şi conservatori, autonomişti şi federalişti se succedau la guvernare şi în influenţa lor la Curte iar Provincia îi imita. La naţionalităţile cele mai puternice din Bucovina, la ucraineni şi români, situaţia era puţin diferită: la primii predominau argumentele istorice, la ultimii, cele politice şi etnice. Germanii erau împărţiţi numai în liberali şi naţional-germani, dar fiind puţini la număr erau avizaţi la ajutorul oficial. Astfel a putut să învingă tatăl meu de două ori, la Cernăuţi, pe candidatul naţional-german, un profesor universitar importat, şi să devină deputat român social-democrat în Parlamentul imperial de la Viena. Evreii erau împărţiţi în dreptcredincioşi Chasidimi şi intelectuali asimilaţi, cvasi-germani. Puţinii evrei care trăiau la ţară hrăneau, fiind cârciumari şi cămătari, antisemitismul subteran al ţăranilor ucraineni şi români. Despre dimensiunea incredibilă a acestei cămătării relatează între altele, la 1878, profesorul universitar Julius Plattner: astfel, la 1875, o casă în valoare de circa 250 guldeni a fost scoasă la licitaţie pe baza unei datorii de 90 coroane.

Mai existau însă încă două mişcări politice ale ucrainenilor şi românilor, care urmăreau de fapt acelaşi ţel: alipirea la un stat naţional independent. Numai că pentru ucraineni nu exista ceva de acest fel; sperau în schimb într-o susţinere din partea Casei de Habsburg, care s-a şi materializat printr-un arhiduce transformat în hatman, dar s-a dovedit iluzorie după prăbuşirea Monarhiei. Românii sperau să găsească sprijin la regatul condus de un principe prusac, şi să se poată uni cu toţi românii într-o singură România Mare, asemănătoare vechii Dacii. Au avut fericirea să-şi vadă visul împlinit, în 1918.

Când Austria a declanşat, după atentatul de la Sarajevo, Primul Război Mondial, majoritatea politicienilor negermani îi proroceau prăbuşirea, care avea să urmeze morţii împăratului Franz Iosef. Unica salvare – o soluţie federativă, aşa cum o visase prinţul moştenitor asasinat, Franz Ferdinand, şi cum o elaborase în amănunţime românul bănăţean Aurel Popovici în cartea sa *Statele Unite ale Austriei Mari* pe la 1900 – a fost distrusă cu nesocotinţă de tânărul şi prost sfătuitul urmaş al lui Franz Iosef, împăratul Karl. În *Proclamaţia* sa pentru o soluţie federală a crizei, dată publicităţii în octombrie 1918, el „a uitat" pe români; lor nu le era acordat nici un drept la un regat sau Ţară ereditară imperială naţională. Ei nu erau amintiţi, iar Transilvania şi celelalte ţinuturi, locuite în special de români şi care

BDD-A32565 © 2011 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:32 UTC)

mai aparţineau atunci de Regatul Ungariei, au fost părăsite în situaţia lor periclitată politic şi etnic de atunci. El a uitat de asemenea că armatele tuturor Marilor Puteri erau în curs de dizolvare, dar că oastea română, înfrântă şi zdrenţuită cum era, rămăsese singura armată disciplinată, cu experienţă şi modern înarmată din sud-estul Europei. Disputa ucraineano-română pentru întreaga Bucovină fusese astfel temporar decisă. Germanii bucovineni au preferat să se situeze de partea românilor; polonezii la fel; evreii nu îndrăzneau să-şi spună public părerea, dar simţeau faţă de ucraineni, conform experienţei, o frică îngrozitoare, iar pentru Armata Română, rezistenţa voluntarilor ucraineni era neînsemnată. După cum se ştie, românii au cucerit scurt după aceasta Budapesta şi au eliberat-o de dictatura comunistă a Republicii Sovietelor a lui Bela Kun.

Se ştie că reunificarea cu România a decurs fără fricţiuni şi treptat. Nu era de aşteptat ca promisiunile făcute de a nu schimba nimic în situaţia germanilor să fie respectate, tot aşa cum fusese încălcată după 1775 promisiunea similară făcută de împăratul austriac moldovenilor. Totuşi, trecerea a decurs treptat, nici un german bucovinean nu se gândea să emigreze. Românizarea Bucovinei a decurs după aceleaşi principii ca şi germanizarea ei. Germanii au perceput-o ca dureroasă, întrucât omul se obişnuieşte uşor cu privilegiile, iar superioritatea înaltei culturi germane faţă de cea mult mai tânără şi mai puţin răspândită a românilor nu a fost luată în calcul. Cel ce aparţinea acesteia din urmă, era pur şi simplu preferat, deoarece era un membru al majorităţii, iar posedarea eventuală a culturii germane nu putea decât să-l avantajeze. De o persecuţie sau chiar izgonire a germanilor nici nu putea fi vorba; ei coborâseră însă la nivelul unei minorităţi. Urmarea neaşteptată a fost înflorirea culturii postculturii germane aflată într-o stingere continuă, dar care s-a dezvoltat în perioada românizării. Era susţinută nu numai de germanii, ci şi de evreii care crescuseră în şcoli de limbă română, dar stăpâneau adesea cu măiestrie şi limba germană.

Majoritatea operelor acestei culturi, care au pătruns până în literatura germană vestică, sunt poetic-nostalgice. Nume ca Georg Drozdovski, Marianne Vincent, Rose Ausländer şi mulţi alţii vă sunt desigur cunoscute şi familiare. Printre numeroşii traducători de germană↔română îşi găseşte locul în primul rând Alfred Margul-Sperber. Drept înnoitor de renume al limbii poetice germane este considerat Paul Celan (Ancel). A urmat cunoscutul liceu real din Cernăuţi, fondat de Fondul Religionar greco-oriental şi care poartă numele arhiepiscopului Silvestru, şi-a încercat la Bucureşti talentul ca poet de limbă română, aflând de la românii simbolişti multe inovaţii în exprimarea poetică, apoi îşi găseşte, după război, o nouă patrie la Paris unde, deşi acum bine cunoscut şi apreciat, alege să se sinucidă. Poate că scriitorul german bucovinean cel mai cunoscut în Vest este Gregor von Rezzori, după cum spune Drozdowski „rezultat al unui amestec austriac ce creează din diversitate o unitate". Că fisurile interne astfel apărute nu pot fi stăpânite decât prin humor şi ironie reiese clar din opera lui Rezzori. La Rudolfzell, lângă Bodensee, trăieşte pictorul german Rudolf Rybiczka, care,

BDD-A32565 © 2011 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:32 UTC)

originar din Bucovina şi lansat în ţară de scriitorul bucovinean Mircea Streinul, nu poate uita peisajul ţării în care s-a născut şi şi-a petrecut tinereţea.

Dacă putem spune despre aceste urmări că au fost neprevăzute şi paradoxale, în schimb, cele petrecute după preluarea puterii în Germania de către Hitler, au evoluat tragic. La scurt timp după preluarea puterii, Hitler declarase în 1939 că el consideră multe din coloniile germane din Est fracţiuni neviabile. După cât se pare, germanii bucovineni nu aparţineau acestei categorii. Când Stalin, contrar Protocolului secret al Pactului Ribbentrop-Molotov, a pretins însă pentru Uniunea Sovietică posesia întregii Bucovine, cei doi dictatori au convenit să facă o împărţire, şi să strămute din Uniunea Sovietică înapoi acasă în Reich, în condiţii deosebit de favorabile, pe germanii trăitori în Nordul Bucovinei, inclusiv în Cernăuţi. Profesorul Herbert Mayer de la Universitatea din Cernăuţi, stimatul meu profesor de fizică experimentală şi vecin în cartierul de vile de pe Sturmwiese, împreună cu viceprimarul Cernăuţilor Dr. Franz Kopecki au reuşit, după o călătorie în Germania, să stabilească o convenţie similară cu guvernul român. Totul s-a petrecut în condiţii mult mai bune – despăgubiri, mai multe bagaje, ş.a.m.d.

Era totodată ultima ocazie de a dovedi practic bunele relaţii germano-române. Astfel, conform tuturor statisticilor, în Bucovina trăiau cam 70 000 de germani, dar s-au înregistrat 90 000 de strămutaţi. Ca membru al comisiei mixte germano-sovietice de repatriere, profesorului Herbert Mayer i-a stat în putere să ajute în plus unui număr de aproximativ 20 000 de români şi ucraineni, având chipurile apartenenţă germană, să se refugieze nevătămaţi în Germania, şi să se reîntoarcă apoi în România, dacă doreau. Este greu de apreciat câte vieţi au fost astfel salvate. El ar fi meritat să fie distins pentru toate acestea, dar în 1991, când am vrut să-l vizitez în Germania, sănătatea sa se înrăutăţise într-atât, încât nu m-a mai putut primi.

Despre cele petrecute pe alt plan, cel al ţăranilor români şi germani, vecini din satele alăturate Freudenthal şi Vatra Moldoviţei, vorbeşte martorul ocular Nicolaus Scheremet: „La primul transport, pe peronul haltei se mai aflau încă cei din al doilea transport, pentru a-şi lua rămas bun de la primul. La noi, la cel de-al doilea transport erau parcă mai mulţi oameni acolo. Nu lipsea aproape nici unul dintre români [...]. Erau îmbrăţişări, erau lacrimi de ambele părţi, iar când a răsunat cântecul *Acum adio iubita mea patrie,* nu se mai auzeau decât hohote de plâns. Nimeni n-a mai scos un cuvânt, apoi românii au strigat: să ne scrieţi şi nouă, nu ne uitaţi”. Ei au rămas însă pe loc, fie ce-o fi, căci aceasta era ţara, Reich-ul, lor.

Acesta a fost sfârşitul germanilor bucovineni. Iar dacă cineva vorbeşte cu subînţeles despre o izgonire a germanilor din Bucovina, atunci chiar mă supăr. Ştiu ce li s-a întâmplat multora, de exemplu chiar profesorului Mayer la retragerea din Polonia. Dar aceste două etape ale nenorocirii nemeritate care îi lovise, ca şi strămutarea, care îi salvase de lucruri şi mai rele, erau în întregime opera lui Hitler, care i-a prăbuşit şi pe numeroşi români într-o adâncă nenorocire.

BDD-A32565 © 2011 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:32 UTC)

Mult lăudata unitate culturală şi politică creată de Austria era o iluzie; o dovedeşte cel mai bine faptul că după strămutare, în niciuna din cele două jumătăţi separate ale fostei Ţări imperiale ereditare (Kronland), nu se mai află practic nimeni capabil să vorbească cât de puţin în germană. A fost desigur ridicat nivelul cultural al burgheziei germane şi al evreilor emancipaţi, dar contactul cu majoritatea populaţiei a fost deosebit de slab, asemănător celui dintre germanii baltici cu populaţia Lituaniei, Letoniei sau Estoniei.

A rămas însă alt lucru preţios, care a căzut pe pământ roditor: bucuria de a munci, ordinea în administraţie şi, fără voie, o simplificare a raporturilor interetnice, precum şi – credeţi sau nu – o dorinţa de a avea iarăşi vecini germani!

O carte ilustrată editată în 1990 de Organizaţia exilaţilor bucovineni, intitulată *Părăsind patria cu un bagaj de refugiu....*, prezintă două imagini pe care aş dori să vi le arăt. Pe copertă se vede o familie de ţărani germani, în drum spre gară, într-o căruţă încărcată cu tot avutul admis la strămutare. Este pur şi simplu trist.

A doua imagine este însă, neintenţionat, profund simbolică. Prezintă un vagon de clasa a treia. Sub rămurele de brad şi steguleţe cu svastică, următoarea inscripţie este scrisă cu cretă „Strămutaţi germani se întorc acasă în Reich". La ferestre, figuri posomorâte: oamenii fac semn cu mâna cuiva sau privesc înainte. O singură femeie priveşte îngrijorată înapoi; nu face semn nimănui, căci soţul ei fusese arestat de sovietici; fiul ei priveşte spre viitor. Este, cu totul întâmplător, cumnata mea. Pe treapta vagonului, stă zâmbind fericit, în uniformă neagră, o dublură a lui Hitler.....sau este un *alter ego* al său.

Nu pot şti care a fost soarta refugiaţilor, pentru că eu n-am trăit-o. Pot cel mult să vă recomand ultimul capitol din *Caietul* din anul 1989 al Irmei Borneman. În ce mă priveşte, imediat ce mi-a fost posibil, am luat contact cu Institutul Bukowina din Augsburg şi de atunci am stabilit relaţii personale şi instituţionale cu Centrul ,,Bucovina" din România, care se află, după cum cred, pe drumul cel bun.

Un singur lucru mă îngrijorează – atât pe mine, cât şi pe alţi români din judeţul Suceava, adică acea parte din Bucovina care a rămas în România. Aţi observat poate că după părerea mea, tot ce s-a realizat valoros şi pozitiv în acest ţinut, şi la care a contribuit esenţial Austria în cei 140 de ani, a fost distrus de politica iresponsabilă a guvernului său central. Imigrarea necontrolată a creat un amestec artificial de naţionalităţi, în care nu s-a ajuns la conflicte violente datorită în special înclinaţiei paşnice şi toleranţei locuitorilor băştinaşi. Când imperiul s-a prăbuşit, ca urmare a politicii uşuratice a guvernului său şi a Casei stăpânitoare, acesta părea să fi dispărut definitiv.

Uniunea Europeană a ademenit însă stafii din mormintele lor. Domnul Otto von Habsburg şi câţiva vechi-austrieci văd în Uniune posibilitatea ca în graniţele ei să ia naştere o nouă Monarhie a Dunării, prezentând ca model de viitor „Babilonul bucovinean" uşor de stăpânit. Cum Bucovina nu se mai află la îndemâna lor, în urma „amarei izgoniri", domnul von Habsburg doreşte (citez) „să o elibereze",

BDD-A32565 © 2011 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:32 UTC)

pentru a duce „diverse popoare”, „într-o atmosferă de libertate”, „către o directivă comună” (vezi contribuţia la volumul festiv dedicat celei de a 80-a aniversări a lui Rudolf Wagner, care nu are personal nici un amestec cu acest text). Dacă asociezi acest text cu atacurile domnului von Habsburg la politica minorităţilor din România, şi cu acuzaţiile lui Erich Prokopowitsch şi Emanuel Turczynski, conform cărora vina destrămării Austriei Mari s-ar datora ideilor daco-românilor, importate din exterior, precum şi retrocedării către România a ţării-model Bucovina, atunci lucrurile încep să-ţi dea de gândit: dacă nu cumva concepţia lui Otto von Habsburg şi a aliaţilor săi nu serveşte Uniunii Europene pur şi simplu drept paravan pentru redeşteptarea vechiului imperialism multinaţional.

Aş dori să închei această expunere cu răspunsul meu la întrebarea cu care se termină o schiţă de Georg Drozdowski, pe care am citat-o şi mai înainte: „Ei bine, a fost într-adevăr necesar să fie distrusă vechea Austrie?” zise Wladzco după un timp. Răspunsul meu sună astfel: „Nu, pentru că ea s-a sinucis, iar restul l-a făcut Hitler”.

BDD-A32565 © 2011 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:32 UTC)